

Vytautas Ramanauskas
Mažeikių muziejus
V. Burbos g. 9, Mažeikiai
Tel. (8 443) 25 798
El. p. vytautas.ramanauskas@mazeikiumuziejus.lt

VYTAUTAS RAMANAUSKAS

Vytauto Kasiulio dailės muziejuje – išeivijos dailininko Alfonso Dargio kūrybos retrospektyvinė paroda „Alfonsas Dargis: vaizduotės užrašai“

Nuo pat Vytauto Kasiulio dailės muziejaus (Lietuvos dailės muziejaus (LDM) struktūrinis padalinys) atidarymo 2013 m. birželį vienu iš šios įstaigos prioritetinių tikslų tapo iškilių XX a. lietuvių išeivijos menininkų kūrybinio palikimo sklaida. Per pirmuosius dvejus muziejaus veiklos metus surengta nemažai parodų, kuriose eksponuoti Vytauto Kasiulio, Neemijos Arbitblato, Telesforo Valiaus ir kitų dailininkų kūriniai. 2015 m. gegužės 6–birželio 21 d. muziejuje buvo pristatyta žymaus lietuvių išeivijos dailininko, tapytojo, grafiko ir scenografo Alfonso Dargio (1909–1996) kūrybos paroda „Alfonsas Dargis: vaizduotės užrašai“ ir gausiai iliustruotas parodos katalogas (parodos kuratorės, leidinio sudarytojos Ilona Mažeikienė ir Regina Urbonienė). Rugsėjo 25 d. paroda buvo eksponuojama Anykščių sakralinės dailės galerijoje, o lapkričio mėnesį perkelta į dailininko gimtinę ir eksponuota Mažeikių muziejaus ekspozicinėse erdvėse.

Gabus Kauno meno mokyklos auklėtinis A. Dargis, 1936 m. išvykęs studijuoti į Austriją, Vienos dailės akademiją, po karo tėviškėn nebe grįžo. Menininkas gyveno ir kūrė tuometėje Vakarų Vokietijoje, vėliau persikėlė į Jungtines Amerikos Valstijas (JAV), ten praleido tris savo gyvenimo dešimtmečius. Jį nuolat traukė Europa, todėl gyvenimo saulėlydį pasitiko grįžęs Vokietijon. Originali, laisva ir įvairiapusė dailininko kūryba bei plastinė jo darbų kalba kristalizavosi veikiamą XX a. Europos modernizmo kryptį, lietuvių tautodailės ir primityviųjų tradicinių kultūrų.

2015-aisiais surengta dailininko darbų paroda sudarė galimybę dar sykį įdėmiau pažvelgti į šio talentingo menininko kūrybą, savitai pasireiškusių XX a. II pusės Europos ir JAV dailės kontekste. Ekspozicijoje buvo pristatytas įvairialypis dailininko palikimas iš LDM, Nacionalinio

Prie Memorial Art Gallery.
XX a. 8 deš., Ročesteris,
JAV.

GEK MM 15040, F 3568.
Fot. J. Jankus

—
A. Dargis su poetu
Bernardu Brazdžioniu
jubiliejinėje savo
70-mečio parodoje.
1979 m., JAV.

GEK MM 13465/29, F 2820.
Fot. J. Jankus

M. K. Čiurlionio dailės muziejaus, Mažeikių muziejaus bei Lietuvos išsvijojimo dailės fondo rinkinių.

Publikacijoje pristatomos Mažeikių muziejaus vyr. muziejininko Vytauto Ramanausko, saugančio ir tyrinijančio didžiausią A. Dargio kūrinių kolekciją Lietuvoje, įžvalgos apie dailininko asmenybę ir jo kūrybinį kelią.

Reikšminiai žodžiai: Alfonsas Dargis, Mažeikiai, JAV, Vokietija, Kaunas, Žemaitija, kūryba, grafika, dailininkas, tapyba.

A. Dargis gimė 1909 m. gegužės 12 d. Reivyčių kaime, tuometiniame Viekšnių valsčiuje, visai šalia Mažeikių. Ūkininkų Ignaco ir Mortos šeimoje jis buvo vyriausias, vėliau gimė dar penki vaikai. Po tėvo žūties motinai ištekėjus antrą kartą, pasaulį išvydo dar ketvertas... Anot amžininkų, A. Dargis jau nuo mažens skyrėsi iš kitų vaikų: rimtas, uždaras, kupinas visokiausių idėjų. Mama, tai matydama, nutarė jį, vienintelį iš vaikų, išleisti į mokslus. Pasimokęs Mažeikių pradinėje mokykloje, po to dar pasirošęs privačiai, Alfonsas 1924 m. įstojo į Mažeikių gimnaziją. Čia būsimas dailininkas užsiėmė įvairia veikla: leido laikraštėlį „Mokinukas“, žaidė futbolą, grojo orkestrėlyje, vis dėlto mėgstamiausia disciplina jam visuomet buvo piešimas. 1926 m. Mažeikiuose steigiant kraštotyrinę organizaciją „Senovės pažinimo mylėtojų kuopelė“, tarp jos iniciatyvinės grupės narių buvo ir A. Dargis. Kuopelės įkurtą „Senovės daiktų rinkinį“ priimta laikyti Mažeikių muziejaus ištakomis. Aktyvi visuomeninė veikla turėjo įtakos mokslams, tad vienerių metų kursą teko ir pakartoti. Baigęs ketvirtą gimnazijos klasę, A. Dargis nusprendė

stoti į Kauno meno mokyklą ir 1929 m. pradžioje nukako į laikinąją sostinę. Jau anksčiau jis buvo apsisprendęs į gimnaziją negrįžti. Jei būtų nepasisekė įstoti į meno mokyklą, jis būtų rinkęsis dramos studiją. Vis dėlto stojamuosius egzaminus A. Dargiui pavyko sėkmingai įveikti, tad jis pradėjo studijuoti Skulptūros, po metų – Dekoratyvinės tapybos skyriuje, papildomai dar mokėsi grafikos. Geru žodžiu dailininkas minėjo savo mokytojus Stasį Ušinską, Adomą Smetoną, Adomą Galdiką, Vladimirą Dubeneckį¹.

Mokydamasis Kauno meno mokykloje A. Dargis užsiėmė ir kita veikla: vykdavo į kraštotyrimines ekspedicijas, redagavo savaitraštį „Lapas“, išleido poezijos rinkinį „XX amžiaus veidas“, dekoravo Žemaitijos bažnyčias. 1936 m. už diplominį darbą – šešių kūrinių ciklą „Lietuvių vestuvių papročiai“ – gavo Švietimo ministerijos stipendiją studijoms užsienyje – Vienoje; tikėtasi jo, kaip mokytojo, sulaukti Kauno amatų mokykloje. Studijuodamas užsienyje A. Dargis vieną dieną per savaitę gilindavosi į meninio odos apipavidalinimo subtilybes, kitomis Vienos meno akademijoje studijavo scenografiją. Jo diplominis darbas – dekoracijos J. W. Goethe’s draminei poemai „Faustas“.

Studijų baigimas 1940 m. sutapo su Lietuvos okupacijos pradžia. Grįžtant į Lietuvą pasienyje jo kūrinius sudraskė rusakalbis muitininkas, pareikšdamas, kad kapitalistinis menas Sovietų Sąjungai nereikalingas. Tada dailininkas suvokė, kad tokioje Lietuvoje jam bus sunku. Padedant švietimo komisarui Antanui Venclovai jis išvažiavo atgal į Vieną, bet, neatsispyręs tėvynės traukai, grįžo atgal. Apsistojo pas Juozą Miltonį, pradėjo kurti dekoracijas operai, bet, išvydęs represijų mastą, pajutęs

Alfonsas Dargis. 1978 m., JAV.

Iš dailininko sesers Sofijos Vilkienės archyvo.
Fot. J. Jankus

—
Kūrybos procese. 1979 m., Ročesteris, JAV.

GEKMM 15040, F 3568.
Fot. J. Jankus

Alfonso Dargis.
„Piemenukas“. 1950 m.

Popierius, linoražinys,
47,5 x 38 cm (vaizdo),
56 x 41,5 cm (lakšto).
LDM G-22620

pavojų, nutarė vis dėlto pasitraukti. Giminių dėka gavęs padirbtus dokumentus, liudijančius apie vokišką kilmę, A. Dargis išvyko į Vokietiją ir į tėvynę, deja, nebegrįžo. 1940–1951 m. dirbo scenografu Vokietijos, Čekoslovakijos teatruose, sukūrė apie 100 dekoracijų Berlyno Friedrycho Schillerio, Hanoverio, Getingeno, Gotos, Eizenacho ir kitų teatrų pastatymams. Po karo įsijungė į lietuvių karo pabėgėlių kultūrinį sąjūdį. 1947 m. išleido savo tapybos albumą „Lietuviškos vestuvės“. Dalyvavo Lietuvių dailės instituto veikloje.

Savo, kaip dailininko, kelią A. Dargis pradėjo grafikos darbais. Pokario Vokietijoje visko trūko, o grafika buvo mažiausiai priemonių sueikvojančias menas. Iš kur nors parsinešęs lentą ar linoleumo gabalą, nusipirkęs juodų dažų, A. Dargis ražiniuose išreiškė savo vidinę būseną. Pasak

Alfonsas Dargis.
„Dvi mergaitės“. 1950 m.
Popierius, medžio raižinys,
45,5 x 35,4 cm (vaizdo),
54 x 40,8 cm (lakšto).
LDM G-22625

Viktoro Liutkaus, „Tėvynės ilgesys pokario paveiksluose, tarsi dailininko atsigręžimas atgal – į Lietuvą, paliktus namus, gimtinės motyvus, – ypač ryškus, persmelkęs jo kūrybą nostalgiskomis, lyriškomis, kartais naiviai graudokomis nuotakomis. Žiūrint į jo kūrinius (tai stipriau išreikšta grafikos lakštuose), atrodo, kad pasikartojantys kaimo vaizdai, žmogaus gamtoje ir gimtųjų namų motyvai yra įgavę „prarasto rojus“ prasmę; gimtinė – tai žemė be maišaties, nerimo, apgobta ramybės ir harmonijos. Tačiau tokie motyvai ir nuotakos A. Dargio kūryboje nenuslydo į pseudoliaudišką romantiką ar sentimentus, nepataikavo konservatyvaus tautiečio skoniui. Tuometinė tapybos ir grafikos kūrinių plastika buvo moderni, eksperimentuojanti, nevengianti hiperbolizavimo, išraiškos

Alfonso Dargis.
„Mergaitė“. 1985 m.
Popierius, drobė, aliejus, mišri
technika, 42,8 x 46 cm.
LDM T 9351

deformacijos. Laikui bėgant formos eksperimentai gan laisvas elgimasis su žmogaus figūra tapo būdinga A. Dargio kūrybos savybe.⁴²

Apie šį dailininko gyvenimo laikotarpį rašė ir vienas vokiečių meno kritikas: „Nors Alfonso Dargis jau nemažai metų išgyveno Vokietijoje, įkvėpimo tebesisemia iš bedugnio Lietuvos liaudies meno šaltinio. [...] Kūriniuose, kurie labai nutolę nuo realistiškumo, kalbama itin supaprastinta ženklų kalba, atpažįstama mitologinė kilmė.“⁴³

Nepaisant pokarį lydėjusių nepriteklių, tai buvo vienas šviesiausių A. Dargio gyvenimo laikotarpių. Jis turėjo mėgstamą darbą, aplink buvo bendraminčių, atėjo pripažinimas. Tačiau 5–6 dešimtmečių sandūroje iš tėvynės pasitraukę lietuviai, ieškodami geresnio gyvenimo, ėmė keliauti kur toliau iš karo nusiaubtos Vokietijos. Kai A. Dargiui pusbrolis dailininkas Liudas Vilimas, pasiūlė atvykti pas jį į JAV, į Ročesterį (Niujorko valstija), šis pasiūlymą priėmė. Vėliau dėl šio savo žingsnio gailėjosi. Amerikoje jo, scenografo su europietišku išsilavinimu, tuo laikotarpiu nereikėjo. Kaip ir daugeliui to laikotarpio lietuvių emigrantų, jam teko verstis išsilavinimo neatitinkančiais darbais. Jis dirbo šlavėju „Kodak“ fabrike, o laisvalaikį, atsirbojęs nuo visuomeninės veiklos, skyrė vien kūrybai.

1951 m., jau gyvenant JAV, pradėjo keistis A. Dargio grafikos darbų atlikimo technika, stilius, kūryboje atsirado daugiau simbolinių ženklų,

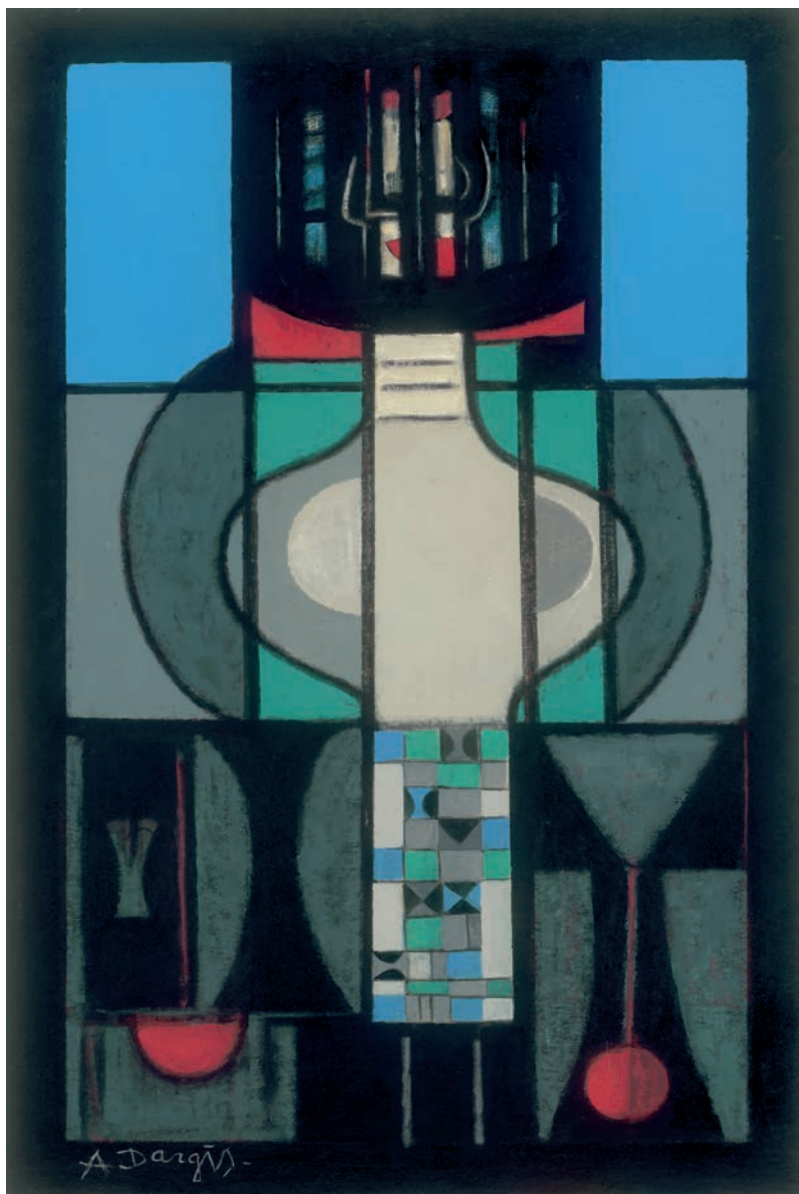

Alfonsas Dargis.
„Pradžia“. 1981 m.

*Drobė, aliejus, 89,8 x 58,8 cm.
LDM T 9345*

archetipų, abstraktumo. Dailininkas kūrė spalvotąją grafiką, buvo apdovanotas Dalaso grafikų asociacijos prizų (1954 m.). Tačiau kilo problema – grafikos darbas sukuriamas, išraižomas palyginti greitai, o jo daugiaspalvis atspaudimas namų sąlygomis užtrunka. Tai lėmė dailininko apsisprendimą imtis tapybos. Šioje srityje A. Dargis sukūrė ir išstobulino tik jam būdingą techniką: ant drobės arba sintetinės medžiagos klijuojamas popierius, naudojamas vaško sluoksniu dengtas kartonas, tada tepami su terpentinu sumaišyti litografiniai dažai, vietomis užtepama

Alfonsas Dargis.
„Stiklo mergaitė“. 1982 m.
Popierius, drobė, aliejus,
92 x 61,5 cm.
LDMT 9358

emalio, kuris išdžiūvęs graviruojamas pieštuku ir, jei reikia, patrinamas šlifavimo popieriumi, o tada vėl dengiamas dažų sluoksniu – taip sukuriamas nepakartojamas spalvų žaismas⁴. Ne kartą apie dailininko kūrybą rašiusi Jean Walrath pastebėjo: „Dargio tapyba užvis labiausiai traukia savo nepalyginamu paslaptinumu ir smagumo gelmių derinimu, savo trapumu ir subtilumu. Vis kur nors matyti saulė raudoname ar geltoname skrituly, apšviesta tokia spalvota šviesa, jog atrodo, kad atsispindėtų iš skaidraus vandens gelmių, o rašto tamsumas mena vidurnakčio saulę.

Alfonsas Dargis.
„Europa“. 1985 m.

*Popierius, drobė, aliejus,
92 x 61,5 cm.
LDM T 9359*

Nuostabu, su koku subtilumu jis visa tai padaro. Jo kompozicijose telkiasi vos suvokiamos prizmės, dvelktelėjimai ir erdvė, erdvė.“⁵

V. Liutkus „dargišką“ stilių apibūdino taip: „Dėl nuotaikų ir plastinių formų įvairovės nėra paprasta surasti tokiam A. Dargio kūrybos stiliui tinkamiausią apibūdinimą. Greičiau galima kalbėti apie kelių stilistinių principų lygiagretumą, sugyvenančias keleriopas nuostatas: ekspresionizmą (deformacija, primityvas, formos grubumas), siurrealizmą (keistumas, mistika, absurdas), ironiją bei groteską (klounų, kaukių, stabų,

komiškų personažų motyvai), racionalumą (tapybinė tvarka, apgalvota kompozicija), spontaniškumą, automatizmą (brūkšniavimas, improvizavimas spalvų sluoksniais).

A. Dargio kūryba išėivijos tapyboje, pirmiausia figūratyvinėje, paliko ryškų pėdsaką, yra labiausiai laisva ir plačiausios nuotaikų amplitudės. Vienur ji naivi, žaisminga, linkusi pokštauti, ironizuoti, kitur – susidrausminusi, išreiškianti universalesnes gėrio, santarvės, amžinybės idėjas, dar kitu atveju – pasiduodanti nostalgijai, prisiminimams.⁶⁶

Parodose A. Dargis pradėjo dalyvauti dar tarpukariu Lietuvoje, vėliau kelios eksponuotos Vokietijoje, bet daugiausia jų surengta JAV, kur prabėgo kūrybingiausi dailininko gyvenimo metai: Bostone (Masačusetsas), Bruklina (Niujorkas), Čikagoje (Ilinojus), Filadelfijoje (Pensilvanija), Hantingtone (Indiana), Klivlande (Ohajas), Niujorke, Ročesteryje (Niujorkas), Vašingtone, Toronte (Ohajas). Iš viso surengta apie 50 parodų, jose parduoti darbai (o jų sukurta per pusantro tūkstančio) plačiai paplito tarp meno mylėtojų, kolekcininkų. Dailininkas apdovanotas Ročesterio memorialinio meno galerijos žymenimis (1960, 1961 m.), Ročesterio universiteto Lillian Fairchild atminimo kasmetiniu prizu (1961 m.), JAV lietuvių bendruomenės Kultūros tarybos dailės premija (1983 m.). A. Dargio kūrinių yra įsigiję Moderniojo meno muziejus Niujorke, Memorialinio meno galerija Ročesteryje, Vaizduojamojo meno muziejus Dalase, Filadelfijos meno muziejus, Bostono vaizduojamojo meno muziejus, Hantingtono galerija ir kitos meno rinkinius kaupiančios Amerikos institucijos – universitetai, įvairūs fondai, bankai.

1973 m. A. Dargis išėjo į pensiją, įkūrė privačią studiją „Forma Art Studio“, užsiėmė pedagogine veikla, bendrų parodų su mokiniais organizavimu. Amerikoje pragyventa daug metų, rodos, turėta visko, ko reikia žmogui: mėgstamas darbas, užtikrintas pragyvenimas, draugai... Tačiau dailininkas šiame popkultūros krašte nepritapo. 1985 m., jau būdamas brandaus amžiaus, jis ryžosi sugrįžti į Vokietiją, anot jo, arčiau Lietuvos. Apsistojo kurortiniame Frydrichshafeno miestelyje, Šveicarijos pasienyje. Deja, čia ir vėl laukė nusivylimas. Tos Vokietijos, kurią paliko išvažiuodamas, neberado. Didelis sumaterialėjimas, masinės kultūros išplitimas priminė Ameriką, tik be ten likusių draugų ir bendraminčių, o 1994 m., mirus žmonai Louise, su kuria nugyveno beveik pusšimtį metų, vienatvė ypač prislėgė. A. Dargis pasiryžo sugrįžti į Lietuvą, Vilniaus dailės akademija įsipareigojo dailininką globoti. Deja, šio žingsnio dėl sparčiai blogėjančios sveikatos, o gal ir kitų priežasčių jis atsisakė. Dailininkas mirė 1996 m. sausio 13 dieną. Palaidotas Frydrichshafeno kapinėse.

Ryšius su Lietuva A. Dargis užmezgė per dailininkus Bronę ir Gediminą Jokūbonius, kai šie 1984 m. svečiavosi Ročesteryje. Pirmosios siuntos su dailininko darbais LDM pasiekė 1987-aisiais. Po metų A. Dargio kūryba pristatyta grupinėje Lietuvių išeivijos dailininkų parodoje, o 1989 m., pažymint dailininko 80-metį, LDM surengta ir personalinė paroda. Nuo 1991 m. prasidėjo susirašinėjimas su Mažeikių muziejininkais. Per kurjerius, pašto siuntomis į Lietuvą keliavo A. Dargio kūryba, archyvas. 1994 m. Mažeikių muziejuje surengta jubiliejinė personalinė paroda, kuri eksponuota ir Kaune – Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje bei Plungėje – Žemaičių dailės muziejuje. Šiems muziejams dailininkas padovanojo ir savo darbų. Didelės A. Dargio retrospektyvinės parodos iš Mažeikių muziejaus ir LDM fondų surengtos 1999 m. Renavo dvare ir Plungėje – Pasaulio žemaičių dailės parodos metu, kai vyko 90-ųjų dailininko gimimo metinių minėjimas. A. Dargio gimimo šimtmetis prisimintas parodomis Mažeikių muziejuje, Antano Mončio namuose-muziejuje Palangoje, Žemaičių dailės muziejuje Plungėje. 2015 m. Vytauto Kasiulio dailės muziejuje vykusioje parodoje „Alfonsas Dargis: vaizduotės užrašai“ buvo galima susipažinti su išsamiausia, iš keturių muziejų rinkinių suformuota dailininko darbų kolekcija. Laimė, neišsipildė A. Dargio kraštietei dailininkei B. Jokūbonienei išsakyti nuogąstavimai, kad kažin ar kam Lietuvoje būsianti įdomi jo kūryba. Tokia jau lemtis, kad Lietuvoje dailininkas prisimenamas parodose, Vakaruose – plačiai po pasaulį pasklidusios kūrybos aukcionuose.

Išnašos

- 1 Dargis A., *Šis tas apie save*, sud. V. Ramanauskas, Mažeikiai: Mažeikių muziejus, 2009.
- 2 Liutkus V., „Nekartojęs ankstesnių formų“, *Alfonsas Dargis*: parodos katalogas, Mažeikiai, 2009.
- 3 „Alfons Dargis – ein vitaler Künstler“, *Deutsche Gewerkschaft Zeitung*, Hannover, 1951.
- 4 Jankus J., „Alfonso Dargio dailės kūryba“, *Aidai*, 1973, Nr. 6.
- 5 Walrath J., „Penchant for painting left – to – right“, [vertė J. Jankus], 1968.
- 6 Liutkus V., *op.cit.*

Exile Artist's Alfonsas Dargis Retrospective Exhibition 'Alfonsas Dargis: Inscriptions of Imagination' in Vytautas Kasiulis Art Museum

VYTAUTAS RAMANAUSKAS

The retrospective exhibition 'Alfonsas Dargis: Inscriptions of Imagination' (curators: I. Mažeikienė, R. Urbonienė) of expatriate artist, painter, graphic artist, set designer Alfonsas Dargis was held in Vytautas Kasiulis Art Museum, the branch of Lithuanian Art Museum, during the 6th of May – the 21st the June 2015. The catalogue was released along with the exhibition. On the 25th of September, the exhibition was transferred to Anykščiai Sacral Art Gallery; in November, the exhibition was moved to artist's motherland and exhibited in Mažeikiai Museum.

This publication describes the biography of A. Dargis, peculiarities of his creative work. Fate destined that A. Dargis the most fruitful years of his creative life lived outside the motherland – at first, in Germany, afterwards in USA. However, motherland allured him whole lifetime. In the 80's A. Dargis established relations with Lithuania through artists Bronė and Gediminas Jokūboniai. Then the first artist's art works reached the Lithuanian Art Museum. In 1988, artwork of A. Dargis was displayed together with other exile artists, and, in 1989, marking his 80-years anniversary, the personal exhibition held in the Lithuanian Art Museum. In 1991, correspondence with Mažeikiai Museum began. Artworks and archives of A. Dargis were moved to Lithuania. In 1994, another personal exhibition was held in Mažeikiai Museum; it was also exhibited in the Samogitian Art Museum and M. K. Čiurlionis National Museum of Art. Artist bestowed some of his artwork to these museums. In 1999, collections of the Lithuanian Art Museum and Mažeikiai Museum were combined to hold the retrospective exhibition of A. Dargis in Renavas Manor and in Plungė city, during the Exhibition of World's Samogitians and marking 90th birth anniversary of the artist. 100th birth anniversary was commemorated by exhibitions in Mažeikiai Museum, Antanas Montis Museum in Palanga, Samogitian Art Museum in Plungė. At the moment A. Dargis artwork collection formed of four museums' sets is exhibited in Vytautas Kasiulis Art Museum.